

3.7. Комерційна таємниця як об'єкт трудових відносин та її місце в економічній безпеці підприємства

*«Хто володіє інформацією, той володіє світом»
(Уінстон Черчілль)*

Ефективне функціонування вітчизняної економіки неможливе без повного використання всіх елементів ринку, у тому числі інституту комерційної таємниці. На жаль, через історичне минуле тривалий час даний інститут ігнорувався, жодних ґрунтовних досліджень не проводилося. З огляду на це не дивно, що він почав активно вивчатися та набув практичного значення лише після проголошення незалежності Україною.

Нині, коли інформація стає вкрай важливим ресурсом, а інколи – надзвичайно небезпечною зброєю, а володіння нею є необхідною складовою ефективною господарської діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва, розгляд цього інституту, його специфіки набуває актуальності. Передусім вкажемо, що перехід до ринкових відносин неминуче призводить до посилення конкуренції між суб'єктами господарювання, рівень конкурентоздатності значною мірою залежить від уміння захистити свою комерційну інформацію від її неправомірного використання. Сьогодні проблема захисту комерційної інформації стоїть дуже гостро, оскільки виступає невід'ємною складовою і цінним елементом професійної діяльності сучасного суспільства. Зокрема, питання охорони права суб'єктів господарювання на комерційну таємницю, захисту від розвідки конкурентів стають усе більш важливими внаслідок загострення конкурентної боротьби. Як наслідок, збільшується кількість випадків неправомірного використання відомостей, що становлять комерційну таємницю. До сказаного слід додати, що неналежний рівень правового регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, сприяє поширенню комерційного шпигунства, безперешкодного використання окремими особами

незаконно отриманих наукомістких технологій, програмних продуктів, маркетингової та іншої конфіденційної економічної інформації.

Починаючи розгляд питання, варто наголосити, що цей інститут, отримавши своє визнання в Законах України «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво», «Про інформацію», він активно розвивається в цивільному та господарському праві, відповідні норми включено до Цивільного та Господарського кодексів України. У той же час у контексті трудового права нічого подібного не спостерігається – діюче законодавство про працю не містить жодних норм щодо режиму використання комерційної таємниці чи відповідальності за її незаконне поширення. На сьогодні в законодавстві бракує низки принципів положень, у яких був би нормативно закріплений порядок використання комерційної таємниці у трудових відносинах. Йдеться, зокрема, про обов'язок працівника зберігати в таємниці конфіденційну інформацію, вжиття роботодавцем заходів з недопущення її розголошення, типову форму договору про конфіденційність, алгоритм дій роботодавця у разі виявлення факту незаконного поширення комерційної таємниці, і найголовніше, можливість відшкодування збитків, заподіяних такою протиправною поведінкою працівника.

На наше переконання, розгляд інституту комерційної таємниці саме через призму взаємовідносин роботодавця та найманого працівника надасть змогу глибше, ґрунтовніше зрозуміти сутність комерційної таємниці та її місце в економічній безпеці підприємства, принципову відмінність від інших видів інформації з обмеженим доступом. Отже, потребують першочергового вивчення як вищезазначені питання, так і підготовка змін до законодавства, щоб наблизити правовий механізм регулювання інституту комерційної таємниці до кращих європейських аналогів.

Аналізуючи нині чинний Кодекс законів про працю України¹ (далі – КЗпП), ми не зустрічаємо навіть згадки про таке явище, як комерційна таємниця. Хоча сьогодні цей недолік усуває проект Тру-

¹ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.

дового кодексу України¹, зокрема ч. 3 ст. 32 до додаткових умов трудового договору відносить «застереження щодо нерозголошення комерційної таємниці та іншої захищеної законом інформації». Подальшого розвитку дана норма набула в ст. 42 Проекту «Умови трудового договору щодо нерозголошення державної, комерційної таємниці та іншої захищеної законом інформації», в якій зазначено, що «у разі прийняття чи переведення на роботу, що передбачає допуск до державної таємниці, працівник бере письмове зобов'язання щодо збереження державної таємниці. Розголошення державної таємниці тягне за собою встановлену законом відповідальність. Якщо працівник у зв'язку з виконанням трудових обов'язків має доступ до інформації, що відповідно до закону визнана комерційною таємницею або іншою захищеною законом інформацією, на вимогу роботодавця під час укладення трудового договору до нього включається умова про нерозголошення цієї таємниці або інформації в період трудових відносин і протягом визначеного сторонами строку після їх припинення, а також попередження про відповідальність за її порушення, встановлену законом. Ця умова може бути включена до трудового договору пізніше, в разі необхідності допуску працівника до такої інформації. При цьому відмова працівника включити відповідні умови до трудового договору за наявності в роботодавця права вимагати їх включення є підставою для відмови у прийнятті на роботу, а якщо трудові відносини вже виникли – для їх припинення. У разі порушення працівником зобов'язань щодо нерозголошення комерційної таємниці або іншої захищеної законом інформації він несе відповідальність згідно із законом».

КЗпП України, як ми вже зазначили, не містить ні чіткого переліку основних (додаткових) умов трудового договору, ні віднесення нерозголошення комерційної таємниці до одної з них. Хоча інформація про наявність використання комерційної таємниці в ході виконання посадових обов'язків має обов'язково бути закріплена при укладенні трудового договору, адже з огляду на розвиток підприємництва

¹ Проект Трудового кодексу України (реєстр. №1658, текст доопрацьований від 20.05.2015 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

в Україні та поширення конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності така додаткова умова трудового договору набуває широкої популярності й актуальності.

При цьому включення цієї умови трудового договору має відбуватися з урахуванням положень ст. 36 Господарського кодексу України (далі – ГК України)¹, у частині першій поняття комерційної таємниці: «відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею». Крім того, передбачається, що склад та обсяг відомостей, які становлять таку таємницю, і порядок їх захисту визначається суб'єктом господарювання. Отже, вирішення цих питань віднести до сфери локального та договірного правового регулювання. Законодавчими актами України встановлюються лише відповідальність за розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю підприємства, і порядок їх охорони². Тому без урахування положень згаданої норми неможливо оцінити доцільність і правомірність такої умови, а отже включення умов трудового договору, що забезпечують правила добросовісної конкуренції, завжди повинно спиратися на визначення комерційної таємниці. Зміна трудового договору шляхом включення нової умови про нерозголошення комерційної таємниці має бути зваженою, мотивованою і доцільною.

Зважаючи на важливість цього інституту, законодавець у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України)³ присвятив йому цілу главу (46). Так, згідно із ст. 505 «комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона нале-

¹ Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

² Трудове право України: Академічний курс: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. за ред. П. Д. Пилипенка. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2006. С. 174.

³ Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

жить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які згідно із законом не можуть бути віднесені до комерційної таємниці». При цьому відповідно до Цивільного кодексу України комерційною таємницею не є «відомості, які підлягають обов'язковій публікації, наданню за запитом необмеженому колу осіб, а також дані, щодо яких у законодавстві міститься пряма заборона на поширення на них режиму обмеженого доступу (наприклад, не може бути засекреченою інформація про стан довкілля, якість продуктів, предметів побуту)».

Перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці наведено в постанові Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. за № 611¹ визначено. До них віднесено: (а) установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; (б) інформація за всіма встановленими формами державної звітності; (в) дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; (г) відомості про чисельність й склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; (д) документи про сплату податків й обов'язкових платежів; (е) інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків; (є) документи про платоспроможність; (ж) відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; (з) відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

¹ Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. № 611. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF/card6#Public>.

Однак перелік згаданої вище постанови не є повним. Оскільки комерційна інформація є підвидом інформації з обмеженим доступом, на неї поширюється також ст. 21 Закону України «Про інформацію»¹, яка встановлює, що до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості: (а) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; (б) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей; (в) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення; (г) факти порушення прав і свобод людини, зокрема, інформація, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932–1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів; (д) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб; (е) діяльність державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до закону; (є) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Виходячи з положень Закону України «Про інформацію», Цивільного та Господарського кодексів відмінними рисами комерційної інформації з обмеженим доступом від будь-якої іншої є те, що вона: (а) є власністю підприємства, має матеріальну (комерційну) цінність, її витік може завдати матеріальної шкоди підприємству, у зв'язку

¹ Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № . Ст.

з цим підприємство здійснює заходи щодо її захисту; (б) не є державною таємницею і не захищена авторським та патентним правом, натомість є товаром, має ціну, певну вартість; (в) позначена обмежуючим грифом підприємства; (г) не може у відповідно до законодавством України приховувати негативний бік діяльності підприємства, здатну завдати шкоди суспільству.

Підсумовуючи вищевказане, додамо, що до комерційної таємниці можуть належати: (1) документи, що відображають внутрішні витрати підприємства, закладені в ціну продукції, яка реалізовується; (2) спеціальні умови (у т. ч. і усні) в договорах на отримання і поставку продукції, які створюють підприємству цінові та номенклатурні переваги на ринку; (3) документи, які відображають стратегічні й тактичні плани діяльності підприємства; (4) документи про спеціальні особливості продукції, яка реалізовується, якщо такі є; (5) рівень заробітної плати провідних спеціалістів; (6) документи, що характеризують співробітників фірми з тієї чи іншої сторони.

Крім того, детально вивчивши визначення, закріплені в Цивільному та Господарському кодексах, можна зробити висновок, що конкретні об'єкти комерційної таємниці законодавством не передбачені, тільки перераховано невичерпний перелік відомостей, що можуть охоронятися в режимі комерційної таємниці. Комерційну таємницю розглянуто як об'єкт права інтелектуальної власності. До речі, у ст. 506 ЦК України закріплено, що майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором, а не власнику цієї інформації.

Більшість учених, досліджуючи питання комерційної таємниці та її місце в економічній безпеці підприємства, також ідентифікували її насамперед як об'єкт господарських відносин, інтелектуальну власність підприємства. При цьому трудова складова даного питання (адже в переважно саме в ході трудових відносин відбувається використання комерційної таємниці) залишається поза увагою. Вважаємо такий підхід неприпустимим, бо ігнорування трудового права при вивченні питання комерційної таємниці унеможливорює встановлення

її реального місця в економічній безпеці підприємства. На жаль, чинний КЗпП України був прийнятий ще в 1971 р., коли вести мову про комерційну таємницю та її статус не доводилося. Хоча з того часу, особливо після проголошення незалежності, були внесені десятки поправок, проте питання врегулювання обігу конфіденційної інформації вони оминули. Звичайно, роботодавець намагається вирішити його за допомогою внутрішніх документів – договору про нерозголошення, положень про комерційну таємницю. Однак ці документи не містять, йдеться про – можливість звільнення з посади за розголошення конфіденційної інформації та відшкодування понесених підприємством збитків у повному обсязі. Хоча проект нового Трудового кодексу України, як ми вказували вище, цьому інституту трудового права вже приділяє увагу.

Розглядаючи комерційну таємницю як об'єкт трудових відносин, варто зупинитися увагу на декількох важливих моментах, а саме:

- обов'язок нерозголошення комерційної таємниці повинен бути належним чином визначений у корпоративних чи нормативних актах;

- інформація про наявність використання комерційної таємниці в ході виконання посадових обов'язків мусить обов'язково бути закріплена при укладенні трудового договору;

- у роботодавця повинна бути реальна можливість дострокового припинення трудових відносин у разі порушення працівником вимог нерозголошення;

- наявність механізму відшкодування працівником збитків, завданих неправомірним розголошенням комерційної таємниці.

Досліджуючи комерційну таємницю як об'єкт трудових відносин, у першу чергу, зупинимось на загальній характеристиці цієї правової категорії. Так, в українській мові під таємницею розуміють усе «невідоме, приховане від когось»¹, тобто, це слово розуміється у 2-х аспектах: (а) як щось абсолютно невідоме всім та (б) певною мірою невідоме для широкого кола осіб. Вважаємо, останнє визначення більш близьким до правової природи комерційної таємниці.

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. С. 195.

У науковій літературі неодноразово робилися спроби надати визначення досліджуваному явищу, однак однозначного погляду на сьогодні не існує. Приміром, у радянські часи даний інститут оцінювався досить критично, панувала думка, що він притаманний лише капіталістичним країнам та є ознакою нехтування правами працівників. Показовим у цьому контексті є визначення, наведене в економічному словнику: це засекречування виробничих, торговельних і фінансових операцій на капіталістичних підприємствах, що охороняється законом. При цьому вказано, що капіталісти використовують конфіденційну інформацію, щоб приховати від конкурентів і працівників власних підприємств, а також широкої громадськості характер виробничої політики, спрямованої на одержання надприбутку і зростання експлуатації трудящих. Наприкінці наголошено, що на соціалістичних підприємствах даного явища не існує¹.

Після розпаду Радянського Союзу та соціалістичної системи господарювання словники та енциклопедії стали надавати інше формулювання, досить часто зупиняючись на якомусь окремому аспекті комерційної таємниці, а не характеризуючи явище в цілому. Не рідко вказується, що вона є об'єктом цивільних прав (прав інтелектуальної власності), передбачених Цивільним кодексом, з особливим режимом захисту².

Аналізуючи вітчизняний і зарубіжний правовий досвід, Х. Є Кузнецова визначає комерційну таємницю як інформацію конфіденційного характеру, що прямо та безпосередньо пов'язана з підприємницькою діяльністю суб'єктів права на цю діяльність, як промислового (індустріального), так і торговельного характеру, або з діяльністю з надання послуг, що має реальну або потенційну економічну цінність та надає перевагу в конкурентній боротьбі через її невизначеність, за розголошення якої настає юридична відповідальність, а також існує особливий режим її охорони³.

¹ Большой энциклопедический словарь. Москва: Сов. энцикл., 1991. С. 238.

² Большой юридический словарь / под ред.: А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. Москва: ИНФРА-М, 1998. Т. VI. С. 288–289.

³ Кузнецова Х. Є. Характеристика комерційної таємниці як інституту права. *Наукові праці МАУП*. 2010. Вип. 3 (26). С. 204.

Комерційну таємницю також розуміють як (а) вид конфіденційної інформації, різновид інформації з обмеженим доступом¹; (б) певне право суб'єкта господарювання, яке він реалізовує відповідно до локальних і центральних нормативних актів; (в) право підприємств, компаній, фірми, банку на зберігання в таємниці документів, відомостей, що відображають їх діяльність²; (г) охоронюване законом право підприємства на засекречування (обмежений доступ) виробничих, технологічних, торговельних, фінансових та інших господарських операцій і документації щодо них³; (д) право підприємства, організації, банку на засекречування всіх виробничих, торговельних і фінансових операцій та відповідної документації, охоронюване законодавством⁴; (е) право на свободу підприємництва, захист своїх інтересів у взаємовідносинах з державою та іншими суб'єктами ринкових відносин⁵; (є) певне право підприємств, установ, організацій не розголошувати та зберігати в таємниці відомості про їх виробничу, торговельну, фінансову, науково-технічну діяльність, обумовлене небезпекою нанесення збитку підприємству⁶; (ж) охоронюване законодавством право індивідуальних підприємців, комерційних і некомерційних організацій на засекречування відомостей про свою виробничу, економічну й фінансову діяльність, які, ставши відомими конкурентам або іншим стороннім особам, можуть завдати матеріальної та (або) моральної шкоди первісним власникам цих відомостей⁷.

Узагальнюючи ряд вищенаведених тверджень, звертаємо увагу, що всі вони характеризують комерційну таємницю як певне право:

¹ Сляднева А. Определение понятия коммерческой тайны субъекта хозяйствования. *Підпр-во, госп-во і право*. 2004. №9. С. 41.

² Большой энциклопедический словарь. Москва: Сов. энцикл., 1991. С. 610.

³ Юридическая энциклопедия / под ред. А. Ю. Тихомирова. Москва, 1998. С. 204.

⁴ Економічна енциклопедія у 3-х т. / гол. ред. Б. Д. Гаврилишин. Київ: Вид. центр «Академія», 2000. Т. 1. С. 795.

⁵ Справочник директора предприятия. 6-е изд., испр., измен. и доп. / под ред. М. Г. Лапусты. Москва: ИНФРА-М, 2003. С. 261.

⁶ Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 2-е изд. Москва: ИНФРА-М, 1999. С. 157.

⁷ Жилинский С. Э. Правовая основа предпринимательской деятельности (предпринимательское право): курс лекций. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. С. 184.

«право на нерозголошення», «право на засекречування», «право на збереження в таємниці» тощо. Вважаємо, комерційну таємницю не можна визначати виключно як право, оскільки вона є видом секретної інформації, право на яку має певний суб'єкт господарювання. Отже, у змістовному плані комерційна таємниця може включати найрізноманітнішу економічну, технологічну, організаційну та іншу секретну інформацію, яка в ході виконання службових обов'язків та, враховуючи їх специфіку, є доступною працівникові. Джерелом комерційної таємниці в контексті економічної безпеки підприємства є внутрішні, насамперед бухгалтерські, документи компанії – відомості про обсяги товарообороту, перелік контрагентів, витрати на продаж, товарні записи, прибутки, роздрібна мережа, витрати на рекламу тощо. Навіть частковий витік подібної інформації може призвести до суттєвих економічних потрясінь, зокрема банкрутства, компанії. Ще одним джерелом комерційної таємниці є дані зовнішньої статистики, які публікуються в засобах масової інформації, інформація про стан ринку. Останнім часом набуває поширення таке явище, як є купівля інформації у різних фірм, основним видом діяльності яких є «виробництво і продаж чистої інформації»¹.

Отже, комерційна таємниця – це економічні інтереси, що навмисно приховуються з економічних міркувань, відомості про різні сторони та сфери виробничо-господарської, управлінської, науково-технічної й фінансової діяльності фірми, охорона яких пояснюється інтересами конкуренції й можливими загрозами економічній безпеці компанії. Вона виникає тоді, коли становить інтерес для бізнесу.

Вивчаючи цей інститут, доцільно проаналізувати властиві йому ознаки, оскільки без цього неможливо з'ясувати його правову природу. На сьогодні серед науковців немає єдиної концепції щодо ознак поняття «комерційна таємниця». Деякі вчені, зокрема, Г. Андрощук та Л. Вороненко, стверджують, що інформації, яку можна віднести до комерційної таємниці місять бути притаманні наступні ознаки, вона: (а) не має містити державних секретів (таємних даних), (б) відноситися до торговельно-виробничої діяльності підприємства, (в) не

¹ Юсупова Д. Комерційна таємниця як об'єкт трудових відносин: поняття та ознаки. *Публічне право*. 2013. № 2(10) С. 338.

завдає шкоди інтересам суспільства, (г) мати дійсну або можливу комерційну цінність і створювати переваги в конкурентній боротьбі, (д) мусить мати встановлені володільцем інформації обмеження в доступі, (е) має бути передбачене вжиття останнім додаткових заходів для її охорони¹.

При цьому О. Д. Святоцький виділяє такі характерні особливості комерційної таємниці: (а) відповідні дані не належать до державної таємниці, не підпадають під охорону авторського права; (б) неправомірне використання комерційної таємниці може спричинити настання негативних наслідків господарській та економічній діяльності підприємства; (в) вона не може відноситися до суспільно шкідливої діяльності підприємства, що може завдати шкоди іншим особам чи соціуму в цілому².

Власний підхід до класифікації ознак комерційної таємниці запропонував Ю. В. Носік, учений до них відносить: (а) інформаційність комерційної таємниці; (б) конфіденційність; (в) комерційну цінність; (г) захищеність інформації, яка становить комерційну таємницю³.

У свою чергу, А. Шварцман виокремлює основні та додаткові ознаки цього поняття, до яких відносить: (а) наявність необхідного ступеню захищеності й неможливості відгадування (дешифрування) з боку викрадачів або порушників конфіденційності; (б) здатність до відтворення (передачі, копіювання, продажу); (в) несуперечність загальноприйнятим нормам моралі, гуманізму і права, а її розголошення або навпаки засекречування не повинне завдати шкоди суспільству⁴.

¹ Андрощук Г., Вороненко Л. Какие сведения могут составлять коммерческую тайну. *Бизнес Информ.* 1999. № 9–10. С. 14.

² Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика / под общ. ред. А. Д. Святоцкого. Киев: Ін Юре, 1999. Т. 3. С. 40–41.

³ Носік Ю. В. Юридична природа прав на комерційну таємницю в Україні. *Право України.* 2006. № 3. С. 147, 148; Носік Ю. В. Зміни в правовому режимі комерційної таємниці за новим інформаційним законодавством України. *П'яті цивілістичні читання, присвячені 85-річчю з Дня народження професора О. А. Підпригоря* (31 березня 2011 р.) Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 172–177.

⁴ Шварцман А. Прикладные вопросы защиты коммерческой тайны. *Предпр-во, хоз-во и право.* 1998. № 10. С. 50.

З погляду на вищевикладене виділимо основні ознаки комерційної таємниці, а саме:

– це реальна або потенційна економічна цінність для суб'єкта господарювання через її невідомість іншим учасникам ринку. Як наголошує С. Е. Жилинський, інформація повинна бути не тільки новою, оригінальною, а й мати зараз чи набути в майбутньому реальну споживчу цінність, тобто стати нематеріальним активом, товаром; ураховуючи інтерес з боку інших осіб може бути предметом господарських правочинів чи іншого обігу в економіці¹.

За логікою, відомості, які не становлять жодного комерційного інтересу для третіх осіб, не є цікавими на ринку у випадку їх реалізації, не можуть бути визначені як комерційна таємниця та розраховувати на певний режим захисту. Попри очевидну розумність та доцільність розглянутої ознаки, не всі науковці визнають її необхідність. Наприклад, Е. Гаврилов заперечує правову охорону таємниці як конфіденційної на підставі цієї ознаки. Він вважає, що дійсна цінність інформації може бути з'ясована тільки в ході її використання, проте в жодному разі не до цього².

Віднесення інформації до цінної є суб'єктивним правом її володільця, а в ході її використання цей статус може бути підтверджений чи спростований. У випадку підтвердження інформація може дістати ще вищий рівень захисту, у випадку спростування – нижчий або отримати розсекречення³.

Ще одним підтвердженням недостатньої аргументованості позиції Е. Гаврилова є запропоноване О. А. Городовим розмежування потенційної та дійсної комерційної таємниці. Науковець наголошує, що зберігач таємниці може не тільки використовувати її для власних потреб, а й запропонувати третім особам, для яких вона невідома. У разі згоди сторонньої особи її придбати на умовах володільця, під-

¹ Жилинский С. Э. Правовая основа предпринимательской деятельности (предпринимательское право): курс лекций. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. С. 184.

² Гаврилов Э. К вопросу об охране коммерческой, служебной и личной тайны. Гражданско-правовые аспекты. *Хоз-во и право*. 2003. № 5. С. 29–30.

³ Юсупова Д. Комерційна таємниця як об'єкт трудових відносин: поняття та ознаки. *Публічне право*. 2013. № 2(10) С. 340.

тверджується її реальна економічна цінність. У разі відсутності такої згоди, або попросту не затребуваності можливими покупцями вона має статус потенційної цінності. Коли необхідність придбати подібну інформацію стане для покупця актуальною і він зробить пропозицію купівлі, відбудеться перехід з категорії потенційно цінною до реально цінної інформації¹;

– обмежений доступ до неї. Інформацію слід вважати секретною до тих пір, поки вона не стала загальновідомою чи доступною третім особам з відкритих джерел. Якщо шляхом аналітики та аналізу відкритої інформації, зразків товарів, порівняння різних об'єктів можна отримати інформацію, яку хтось вважатиме власною конфіденційною, правові підстави для відповідного режиму захисту відсутні;

– встановлення власником механізму її захисту, який може полягати в різнопланових діях організаційного, технічного чи юридичного характеру, спрямованих на врегулювання та контроль за доступом третіх осіб. При цьому під третіми особами часто розуміється на увазі не представники сторонніх організацій, а саме власний персонал, який через специфіку службових обов'язків має повний, частковий чи нульовий доступ до подібної інформації.

Як зазначає Г. Малишева, за бездіяльності підприємства щодо життя заходів правової охорони, у разі витоку чи іншого розголошення інформації воно позбавлене можливості захисту своїх прав та законних інтересів з використанням правоохоронних засобів, тобто права на судовий захист². Отже, відсутність чіткого врегулювання питання доступу до комерційної таємниці та режиму користування нею найманими працівниками позбавляє роботодавця можливості застосування дисциплінарних санкцій, зокрема, оголошення догани та звільнення з посади за її розголошення.

При цьому, наявність указаних ознак може слугувати підставою для визначення інформації як комерційної таємниці та отримання відповідного правового захисту, а відсутність хоча б однієї з них ста-

¹ Городов О.А. Информация как объект гражданских прав. *Правоведение*. 2001. № 5. С. 77.

² Малышева Г. Коммерческая тайна в зеркале закона. *Право и экономика*. 1999. № 10. С. 21.

вить під сумнів існування спеціального режиму охорони, який діє виключно за наявності сукупності всіх ознак.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо виокремити такі властивості комерційної таємниці як об'єкта трудових відносин:

- закріплення обов'язку не розголошувати комерційну таємницю;
- підприємство може вважати комерційною таємницею майже будь-яку інформацію про свою діяльність і власний персонал і самостійно організувати її захист;

- інформація про наявність використання комерційної таємниці в ході виконання посадових обов'язків має обов'язково бути закріплена при укладенні трудового договору;

- існування в роботодавця реальної можливості дострокового припинення трудових відносин у разі порушення працівником вимог нерозголошення;

- наявність механізму відшкодування працівником збитків, завданих неправомірним розголошенням комерційної таємниці;

- можливість притягнення до різних видів юридичної відповідальності за вчинення працівниками під час виконання трудових функцій діянь, що посягають на правовий режим обігу комерційної таємниці.

Отже, комерційна таємниця у трудових відносинах – це відомості економічного, виробничого, технічного й організаційного характеру, що стали відомі працівникові через специфіку виконання посадових обов'язків та повинні зберігатися ним у таємниці, а їх розголошення має спричиняти настання для нього негативних наслідків відповідно до закону та норм укладеного договору.

Наведене вище підтверджує важливість дослідження комерційної таємниці як об'єкту трудових відносин, визначення її місця в економічній безпеці підприємства.

Досліджуючи цю царину, вважаємо за доцільне проаналізувати зарубіжне й міжнародне законодавство. Вивчення зарубіжного досвіду стосовно інституту комерційної таємниці як об'єкту трудових відносин має важливе значення для українського трудового законодавства, адже запозичення позитивних європейських новацій, норм сприятиме його подальшому збалансуванню, уникненню колізій та

неврегульованостей, оптимальному поєднанню інтересів працівника та роботодавця при використанні комерційної таємниці у трудових відносинах.

Аналізуючи законодавство інших держав, можемо вказати, що цьому інституту в ньому приділено більше уваги. Приміром, у Республіці Молдова прийнято Закон «Про комерційну таємницю»¹, у ст. 1 якого під комерційною таємницею розуміються відомості, що не є державною таємницею, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою господарською діяльністю суб'єкта ринку, розголошення (передача, витік) якої може завдати суттєвої шкоди підприємству. Такі відомості є власністю товариства, або знаходяться в його володінні, користуванні, розпорядженні у межах, установлених ним відповідно до законодавства.

У контексті трудових відносин ст. 8 Закону передбачає такі обов'язки працівників: (а) зберігати комерційну таємницю, яка стане їм відома під час виконання трудових функцій, не розголошувати її без дозволу, виданого в установленому порядку, за умови, що відомості, які визнаються як конфіденційні, не були відомі йому раніше чи отримані від третіх осіб без дотримання режиму нерозголошення; (б) дотримуватися положення наказів, інструкцій, положень щодо правового режиму комерційної таємниці; (в) у випадку спроб третіх осіб отримати конфіденційні відомості, негайно про це повідомити керівництву чи відповідному підрозділу підприємства; (г) зберігати комерційну таємницю господарюючих суб'єктів, з якими налагоджена та провадиться економічна співпраця; (д) не використовувати комерційно цінну інформацію для здійснення власної діяльності, що може створити конкурентне середовище підприємству-роботодавцю; (е) при звільненні передати всі носії, що містять комерційну таємницю (включаючи рукописи, документи, креслення, магнітні стрічки, диски, дискети, роздруківки на принтерах, кіно-, фотоплівки, моделі і т.п.), які перебували в їх користуванні, конкретній посадовій особі чи структурному підрозділу. Дані зобов'язання даються при укладенні трудового договору або в процесі його виконання.

¹ О коммерческой тайне: Закон Республики Молдова от 06.07.1994 г., № 98-ФЗ. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312792&lang=2>.

У той же час Закон, що розглядається, має ряд недоліків, а саме відсутність відповідальності за розголошення комерційної таємниці, а також такі, за допомогою яких урегулювалося б питання забезпечення охорони комерційної таємниці у трудовому законодавстві Молдавської Республіки. Зокрема, у Трудовому кодексі Республіки Молдови¹ також не передбачено норм, присвячених цьому правовому явищу (приміром, не передбачено необхідних механізмів для дієвості охорони права на комерційну таємницю, йдеться про можливість роботодавця звільнити недобросовісного працівника за такі протиправні дії, а також покласти на нього обов'язок відшкодування в повному обсязі шкоди, заподіяної підприємству).

Більш детально питання комерційної таємниці врегульоване загальним і спеціальним законодавством Киргизької Республіки. Так, нормами Закону «Про комерційну таємницю» такою визнаються пов'язані з технологією, виробництвом, управлінням, фінансами відомості підприємства, що не є державною таємницею, та розголошення яких може завдати шкоди його інтересам². Стаття 3 цього Закону наводиться дефініція поняття «несанкціоноване розголошення комерційної таємниці»: умисні дії працівників господарюючого суб'єкта, що володіють відповідною інформацією, або третіх фізичних чи юридичних осіб, які мають доступ до комерційної таємниці чи незаконним шляхом отримали її, що спровокувало дострокове розкриття конфіденційної інформації, безконтрольне поширення та використання, за умови заподіяння такими фактами реальної чи потенційної загрози інтересам конкретного підприємства.

Законом, зокрема ст. 8, передбачений перелік основних обов'язків працівника щодо дотримання режиму нерозголошення комерційної таємниці, а саме: (а) зберігати конфіденційну інформацію, що стала відома з огляду на специфіку праці, не розголошувати її без відповідного дозволу, якщо такі дані не були відомі особі раніше чи отримані нею з інших джерел без жодних зобов'язань нерозголошення; (б) ви-

¹ Трудовой кодекс Республики Молдова от 28.03.2003 г. № 154. URL: <http://lex.justice.md>.

² О коммерческой тайне: Закон Кыргызской Республики от 30.03.1998 г. № 27. URL: <http://www.monitoring.kg/?pid=111>.

конувати вимоги внутрішніх корпоративних документів щодо режиму обігу комерційної таємниці; (в) повідомити уповноважену особу (підрозділ) роботодавця про факт спроби сторонніх осіб отримати у них такі відомості; (г) зберігати комерційну таємницю контрагентів – ділових партнерів; (д) не використовувати конфіденційні знання для заняття діяльності, що може виявитися конкурентною для нинішнього роботодавця; (е) при звільненні передати всі матеріальні носії інформації, з яким працювали уповноважені особи роботодавця.

Статті 14 та 15 цього Закону передбачають можливість притягнення працівника за протиправні дії щодо обігу комерційної таємниці в трудовому праві до дисциплінарної, кримінальної та адміністративної відповідальності з покладенням обов'язку повної компенсації шкоди роботодавцю, заподіяної такими діями.

Ідентичні норми знайшли своє відображення й у Трудовому кодексі Киргизької республіки¹. Так, ст. 19 Кодексу передбачає обов'язок працівника не розголошувати конфіденційну інформацію, отриману ним під час трудових відносин; ст. 54 при укладенні трудового договору надає право роботодавцю включити до його змісту вимоги по нерозголошенню ряду відомостей; ст. 83 до випадків припинення трудових відносин за ініціативи роботодавця включає розголошення працівником комерційної таємниці; ст. 283, окреслюючи випадки повної матеріальної відповідальності персоналу, згадує про розголошення комерційної таємниці як підставу такої відповідальності.

Як бачимо, найкраще це питання врегульоване в контексті трудових відносин саме в Республіці Киргизстан.

Трудові кодекси таких європейських держав, як Польща² та Литва³ не містять спеціальних норм, за допомогою яких врегульовувалося б питання використання комерційної таємниці персоналом. Тому притягнення працівника до відповідальності здійснюється відповідно до загальних норм порушення дисципліни праці (неналежне виконан-

¹ Трудовой кодекс Кыргызской республики от 25.05.2004 г. URL: <http://hr.resource.kg/38-trudovoy-kodeks-kyrgyzskoy-respubliki.html>.

² Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. URL: <http://isap.sejm.gov.pl>.

³ Labour Code of Lithuania. Approved by law No IX-926 of 4 June 2002. URL: <http://www3.lrs.lt>.

ня посадових обов'язків), а відшкодування завданої шкоди – у межах цивільно-правової відповідальності.

У країнах англосаксонської правової системи, зокрема США, попри наявність спеціального закону щодо обігу комерційних секретів, велике значення має законодавство окремих штатів та судові прецеденти. Згідно з параграфом 1 Акту про торгові секрети («The Uniform Trade Secrets Act») під торговими секретами розуміється різна інформація, включаючи креслення, формули, програми, механізми, технології, яка становить самостійну економічну цінність та не доступна для інших осіб, які могли б отримати вигоду з її використання чи розголошення, і щодо якої вжиті заходи збереження секретності¹. Розголошення комерційної таємниці, у тому числі при трудових відносинах, з 1996 р. стало визнаватися федеральним злочином, що зумовлює настання для порушника ряд негативних наслідків, зокрема позбавлення волі на строк до 15 років та штраф розміром до 500 тис. (в окремих випадках до 5 млн.) доларів США². Проте щодо діючих чи колишніх працівників такі санкції майже не застосовуються, переважно йдеться про судову заборону розголошення відомостей («an injunction») та грошовий штраф.

Вимога щодо нерозголошення конфіденційної інформації може бути окремо передбачена у трудовому договорі, а у випадку відсутності і впливає з загальних вимог добросовісності та лояльності, тобто відсутність договору про нерозголошення конфіденційної інформації (норми трудового договору) не означає не настання відповідальності працівника за такі дії. У рамках трудових відносин на працівника покладаються обов'язки не розголошувати конфіденційну інформацію не уповноваженим на це одержувачам; не здійснювати копіювання (чи навіть навмисне запам'ятовування) комерційно цінної інформації для використання у власних цілях; не провадати у робочий час діяльність, що не відповідає інтересам роботодавця.

¹ The Uniform Trade Secrets Act. Drafted by the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, as amended 1985. URL: <http://www.nsi.org/Library/Espionage/usta.htm>.

² Economic Espionage Act of 1996 (18 U.S.C. §§ 1831–1837). URL: <http://www.myersbigel.com/library/articles/EconomicEspionageAct.pdf>.

Після припинення трудових відносин працівник не має права використовувати торгові секрети колишнього підприємства. У судових слуханнях, досить часто предметом яких є справи розголошення комерційної таємниці, з'ясовується, чи можна визнати конфіденційну інформацію невід'ємною частиною професійного досвіду та знань працівника. Найважливішими обставинами, наявність яких сприятиме задоволенню позовних вимог роботодавця до працівника, є доведення факту умисного копіювання, запам'ятовування чи переміщення документів; його дій за допомогою обману чи шахрайства; належності інформації однозначно належить роботодавцю, а її використання перевищує межі відтворення професійного досвіду; того, що працівник був попереджений, що інформація є секретною та зобов'язався дотримуватися цієї вимоги; обіймання управляючої посади¹. З огляду на нечіткість законодавчого врегулювання результат розгляду справи значною мірою залежатиме від суб'єктивного ставлення судді до справи, поданих сторонами доказів.

Інша країна – інший підхід. Законодавство Франції визначає комерційну таємницю як інформацію, що використовується компанією та є основою її конкурентоспроможності, а також зберігається у конфіденційності. Порушення комерційної таємниці тягне за собою цивільну та кримінальну відповідальність.

У Швейцарії суди тлумачать поняття «комерційна таємниця» як технічну або комерційну інформацію, що впливає на комерційні результати діяльності підприємства, яка не є добре відома та загальнодоступна і яку власник не відкриває, зважаючи на власні законні інтереси. За законодавством цієї держави злочином є розкриття комерційної таємниці зарубіжній державі або фірмі, а також використання переваг від відомостей, які є комерційною таємницею, одержаною незаконним шляхом.

Закон Швейцарії про недобросовісну конкуренцію від 19 грудня 1986 р. містить положення щодо незаконного одержання відомостей, які є комерційною таємницею, або зловживання ними та забороняє

¹ Брединский А. Правовой режим и защита коммерческой тайны в США и Великобритании. URL: <http://www.sec4all.net/modules/myarticles/article.php?storyid=210>.

всі методи конкуренції, пов'язані з використанням комерційної таємниці, отриманої через порушення умов конфіденційності. За такі дії передбачається накладання штрафів. Стаття 4 цього закону забороняє спонукання працівника до розголошення комерційної таємниці, що є деліктом, як і розкриття технічної або торговельної таємниці, одержаної незаконно. Деліктом так само вважається використання відомостей третьою стороною, якщо вона знає, що вони отримані неправомірно. Якщо будь-який з наведених деліктів був учинений особою свідомо або навмисно, то вона підлягає кримінальній відповідальності¹.

Щодо регулювання питання комерційної таємниці як об'єкту трудових відносин у міжнародному контексті, то тут варто окремо зупинитися на відсутності конкретних рекомендації Міжнародної організації охорони праці або спеціальних міжнародних угод. Єдине, на що ми можемо звернути увагу, так це загальні міжнародні норми, які стосуються питання регулювання конфіденційної інформації в міжнародних відносинах.

Згідно з угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом одним з пріоритетних завдань адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів є уніфікація правил конкуренції, що охоплює сферу комерційної таємниці². Однак у наш час у нормативній базі ЄС відсутній єдиний правовий акт, що б установлював стандарти з питань комерційної таємниці. Лише частково регламентоване розкриття таємниці при електронній торгівлі, боротьбі з відмиванням коштів, захисті персональних даних, страхуванні, інвестиційній діяльності. Як приклад можна загадати Директиву ЄС № 9546СЕ від 24 жовтня 1995 р. «Про захист фізичних осіб стосовно автоматизованої обробки персональних даних та безперешкодного руху цих даних», в якій наголошується на неприпустимості того, щоб реалізація права доступу до персональних даних

¹ Капіца Ю. Захист комерційної таємниці в європейських країнах та Україні. *Підпр-во, госп-во і право*. 2006. № 11. С. 17–18.

² Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1996 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

здавала б шкоди комерційній таємниці та об'єктам інтелектуальної власності¹.

У рамках діяльності Світової організації торгівлі прийнята та функціонує Угода про комерційне використання інтелектуальної власності (TRIPS), норми якої гарантують захист комерційної інформації підприємств, установ, організацій, розглядають дії, що посягають на охоронюваний статус комерційної таємниці, як недобросовісну конкуренцію, вжиття заходів примусу для дотримання прав інтелектуальної власності в країнах СOT². Статтею 26 Модельної конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку з питань податків на прибутки та капітал (Model Convention with Respect to Taxes on Income and Capital) закріплено, що у ході обміну інформацією між державами жодна з них не зобов'язана надавати інформацію, яка може розкрити комерційну таємницю³.

У зв'язку з активною міжнародною діяльністю бізнесу, у тому числі українських суб'єктів господарювання, постає питання фіксація норм збереження комерційної таємниці в міжнародних договорах. Ставлячи за мету охорону комерційної таємниці, одна група міжнародних договорів установлює відповідні обов'язки для сторін, інша – ряд певних обов'язків знімає. У цьому контексті доцільно згадати існування міжнародних нормативно-правових актів, які визначають принципи поведінки не стільки для держав, які їх підписали, скільки для фізичних та юридичних осіб цих держав, для яких є актуальним і необхідним збереження комерційної таємниці. Із цього приводу варто зупинитися на Загальному кодексі правил для адвокатів Європейського співтовариства⁴, який передбачає безумовні обов'язки для працівників збереження комерційної таємниці та іншої конфіденцій-

¹ Брижко В. До питання щодо міжнародних стандартів захисту даних. *Правова інформатика*. 2004. № 2. С. 48–49.

² Гуляева Н.С. Регулирование вопросов охраны коммерческой тайны в праве Европейского Союза. Преподавание права Европейского Союза в российских ВУЗах (II): матер. семинара. Москва: Статут, 2001. С. 192.

³ Model Convention With Respect to Taxes on Income and Capital. Organization for Economic Cooperation and Development. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/14/32/41147804.pdf>.

⁴ Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ: Юрид. практика, 2003. 924 с.

ної інформації, що стали їм відомі у процесі виконання професійних обов'язків.

Ураховуючи зарубіжний та міжнародний досвід, із метою вдосконалення правового регулювання комерційної таємниці у трудових відносинах, вважаємо за доцільне передбачити у новому Трудовому кодексі України:

– статтю такого змісту:

«Обов'язки працівника щодо збереження комерційної таємниці:

1) виконувати встановлений роботодавцем режим охорони комерційної таємниці, в тому числі вимоги внутрішніх корпоративних документів щодо режиму обігу комерційної таємниці;

2) не розголошувати інформацію, що становить комерційну таємницю, законними власниками якої є роботодавець чи його контрагенти, та без їх згоди не використовувати таку інформацію в особистих цілях (якщо такі дані не були відомі особі раніше чи отримані нею з інших джерел без жодних зобов'язань нерозголошення);

3) не розголошувати інформацію, що є комерційною таємницею, після припинення дії трудового договору протягом строку, вказаного в договорі про нерозголошення, або протягом 3-х років, якщо подібний договір не був укладений;

4) відшкодувати завданий роботодавцю збиток, якщо працівник винен у розголошенні відомостей, що становлять комерційну таємницю, в порядку, передбаченому законодавством;

5) передати роботодавцеві у разі розірвання трудового договору всі наявні у своєму розпорядженні матеріальні носії інформації, на яких містяться дані комерційної таємниці, що знаходилися в нього у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків;

6) повідомити уповноважену особу (підрозділ) роботодавця про втрату або недостачу документів, що містять комерційну таємницю підприємства, а також про факт спроби сторонніх осіб отримати у них такі відомості;

7) повідомити підприємство про відомі випадки розголошення комерційної таємниці чи загрози розголошення інформації, що становить комерційну таємницю;

8) не використовувати конфіденційні знання для зайняття діяльністю, яка може виявитися конкурентною для нинішнього роботодавця»;

– доповнити перелік підстав звільнення за ініціативою роботодавця такою підставою, як умисне розголошення охоронюваної законом таємниці, що стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків, у тому числі розголошення персональних даних інших працівників.

Що ж до розробки та прийняття окремого спеціального закону «Про комерційну таємницю», то це питання вже порушувалося комітетом з питань економічної політики, який брав участь у розробці проекту Закону «Про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні» від 2 жовтня 2006 р. за № 2249¹. Даний законопроект був покликаний урегулювати відносини, пов'язані з комерційною таємницею, зокрема, визначити інформацію, яка не може становити комерційну таємницю, права власника цієї інформації та порядок її охорони. Під комерційною таємницею пропонувалося розуміти інформацію, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній частині та сукупності її складових є невідомою та не легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якої вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Окремо пропонувалася дефініція поняття «інформація, що становить комерційну таємницю» – це відомості науково-технічного, технологічного, виробничого, фінансово-економічного або іншого характеру (у тому числі секрети виробництва – ноу-хау), що мають дійсну або потенційну комерційну цінність завдяки невідомості її третім особам, до якої немає вільного доступу на законній підставі та щодо якої її власником уведений режим комерційної таємниці.

На думку розробників, прийняття спеціального закону у сфері охорони комерційної таємниці має забезпечити власників інформації,

¹ Проект Закону про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні від 02.10.2006 р. № 2249. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28154.

що становить комерційну таємницю, належними інструментами захисту своєї власності, обмежити можливості реалізації прав особи щодо інформації з обмеженим доступом, яка створюється в процесі діяльності суб'єктів підприємництва та здатна завдати матеріальної та нематеріальної шкоди власникам комерційної таємниці. На їх переконання, відсутність спеціального закону унеможливорює застосування норм про притягнення до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності за незаконне отримання, використання, збирання та розголошення комерційної таємниці.

Погоджуємося з пропозицією прийняття закону, який врегулював би питання, пов'язані з комерційною таємницею, оскільки це дасть змогу забезпечити єдиний підхід до регламентації відносин, пов'язаних із комерційною таємницею, у будь-якій сфері діяльності, дозволить чітко встановити право на віднесення інформації до такої, що становить комерційну таємницю, а також способів одержання такої інформації, що сприятиме недопущенню необгрунтованого віднесення інформації до комерційної таємниці, а отже, притягувати до відповідальності винних за розголошення інформації, що становить комерційну таємницю, та відшкодувати матеріальні збитки її власнику. У той же час переконані, що до цього питання доцільно повернутися трохи пізніше, а саме після прийняття нового Трудового кодексу України, в якому слід передбачити відповідні положення щодо правового режиму конфіденційних відомостей.

Сьогодні, на наш погляд, одним із методів захисту комерційної таємниці на підприємствах має стати прийняття локального нормативного акту, який визначав би перелік інформації, що становить комерційну таємницю, та відображав порядок її використання, зберігання та поширення, а також відповідальність працівників за її несанкціоноване розповсюдження – Положення про комерційну таємницю. Структура та зміст цього Положення повинна залежати передусім від специфіки роботи підприємства та від видів інформації, яка охороняється та може складатися з таких розділів: (1) загальні положення; (2) перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю підприємства; (3) доступ до комерційної таємниці та обов'язки

працівників; (4) відповідальність за порушення Положення про комерційну таємницю.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що збереження комерційної таємниці, дотримання правового режиму її охорони всіма працівниками підприємства є важливим для забезпечення економічної безпеки підприємства. Недотримання ж цих правил навіть частиною персоналу може суттєво погіршити результати господарської діяльності, звести нанівець прагнення інших працівників до економічного зростання компанії. Тому вкрай важливо для демократичної та правової держави віднайти правові інструменти захисту, збереження інформації, що становить комерційну таємницю, та настання відповідальності за її незаконне збирання, використання та розголошення. При цьому вдосконалення правового забезпечення захисту комерційної таємниці має відбуватися в напрямі адаптації українського законодавства до вищих стандартів ЄС.